

György Csaba / NOVUM FORUM (AVAGY HOL PORLÓDOM)

„Mikor pedig bemegy arra a földre amelyet az Úr a te Istened ad néked örökségül és bírnivaló fogod azt és lakozol abban.”

MÓZES V. 26. 1.

Három esztendő, öt hónapok és huszonegy napok teltek el azóta, hogy a kényszer önkéntes exodusra bírt. Akkor pedig kimentem arról a földről, amelyből vétettem, és amelyet nem bírtam örökségül. Ezt az örökséget már apámtól fogva elvesztettem, aki egy alig néhány napos új országban született 1919 januárjában. Ettől kezdve a mi nevünk *bozgor* lett. Vagyis azon a földön, amelyet 1582-ig visszamenőleg (eddig tudtam követni) felmenőim bírtak, én már hazátlanként születtem. (Bozgor: román kifejezés, a magyarok gúnyneve. Jelentése: hazátlan, de inkább sehonnai).

Nagyapám ugyan nem volt ráutalva a gazdálkodásra, de a földjéhez ragaszkodott, és élete végéig székely harisnyában járt.

Büszke volt szabad ember mivoltára.

Amikor kiderült, hogy jól tanulok, szomorú lett, mondván, hogy csak egy nadrágos ember lesz belőlem. Az ő szemében a „nadrágos ember” a városba tömörült, egyéniség nélküli emberrel volt azonos.

Tulajdonképpen itt kezdődik a történetem.

Bozgornak születtem tehát, amolyan nadrágos embernek, aki a saját szülővárosában (mert szüleim Marosvásárhelyre költöztek) hazátlan, a világ bármely más részén pedig csak emigráns. Magyarán beleszülettem a sehonnából a semmibe.

Három esztendő telt el, és hónapok és napok. És emlékezem. Mire? Semmire?

És mégis. Az emlékek porlásának sivatagában némelyik úgy emelkedik ki, mint a mózesi kőtáblák az exodus idején.

Mostanában gyakorta gondolkozom azon, mit is jelenthetett Romániában egyszerre bozgornak is, zsidónak is lenni. Vagyis bozgor-zsidónak.

Kezdem tehát a nadrágos mivoltommal. Marosvásárhelyen születtem, de igazából nem tetszett nekem ott. Emiatt aztán szabad időm nagy részét az udvarunkon lévő évszázados fák tetején töltöttem, ahonnan jól lehetett/látni szinte az egész várost. Az udvarunk (a ma már nem létező Kossuth utcában) a város két zsinagógája közé esett. A fák tetején ülve, szabadságomat egyébként minden délutánra megunva, kicsit irigykedve hallgattam a szomszéd ablakokból felröppenő zongorajáték hangjait. Velem egykorú zsidó gyerekek zongoráztak. Ők engem irigyeltek, mert a fán lehettem, én meg őket,

amiért zongorázhattak, és angolul tanultak. Ez számomra elérhetetlen misztikum volt.

Aztán egyszer csak elkezdtek elköltözni. Csak mentek. .

Palesztinába, ahogy akkor mondták.

Gyermekien sajnáltam, hogy elmentek.

Hátrahagytak bennem egy vágyat valami után, amit –akkor nem tudtam, hogy– kultúrának neveznek.

Ötödik osztályos koromban barátkoztam össze Katz Bandival, aki fantasztikusan rajzolt. Ő még évtizedekig nem ment el.

Teltek az évek.

Kamaszon hozta sorsom jobbik fele az életembe Grün Emmanuelt, anyám barátját, aki ettől kezdve meghatározta létemet. Minden igyekezetével azon munkálkodott, hogy képezem magam.

Csendes ember volt. Több mint húsz éven keresztül volt az igazgatója a legnagyobb marosvásárhelyi gyárnak, amellyel szinte eggyé forrott az élete. Az emberek szerették. Ebből az időből meséltek el nekem egy rá nagyon jellemző történetet.

Egy éjszaka nem tudott aludni egy akadozva készülő terv miatt. (Gépészmérnök volt.) Bement tehát a gyárba.

Az éjszakai váltás dolgozói közül néhányan aludtak a gép mellett. Az igazgatót megpillatva egy munkás riasztotta őket, de ő leintette, mondván: nem tud kávét adni nekik, ne is ébressze fel őket, mert baleset lesz belőle, és az ember épsége értékesebb bárminél.

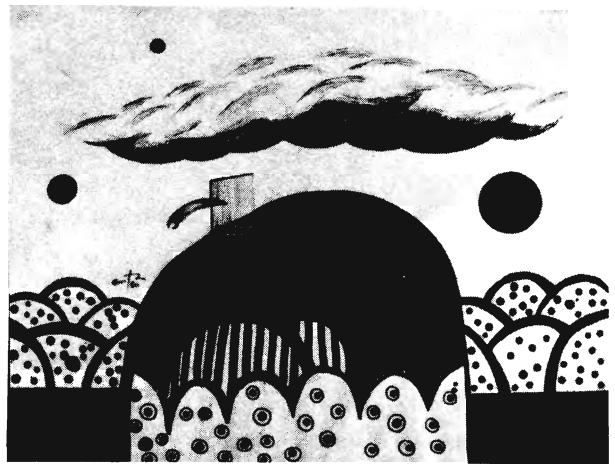
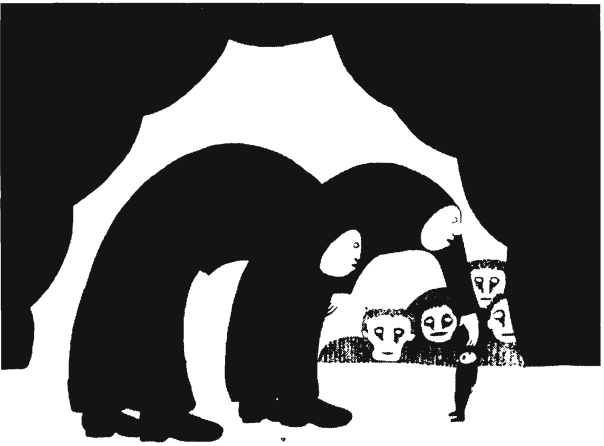
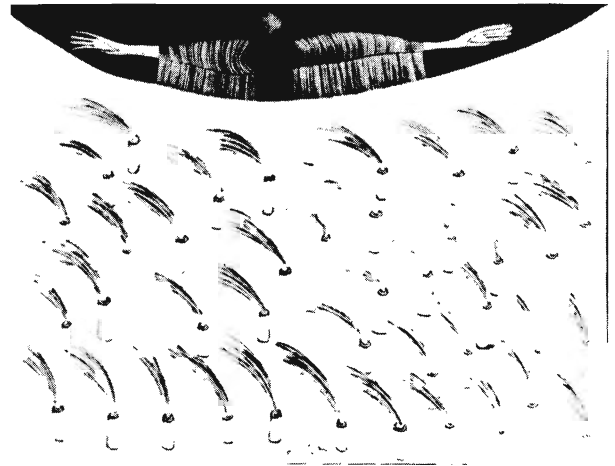
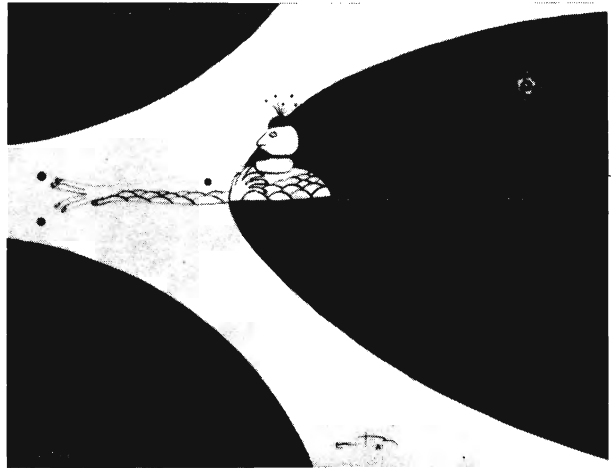
Amikor eljöttem Erdélyből, utolsó nap csak annyit mondott a maga szelíd hangján: – Isten vezéreljen.

Egy év múlva hirtelen beteg lett, és amikor meglátogattam, már nem tudott beszélni. Csak elmosolyodott, és egy könnycsepp szaladt le az arcán. Egy könnycsepp, a lélek elsivatagosodása ellen.

Amikor meghalt, csak akkor tudtam meg igazán, hogy ez az arc az egyik kőtáblám, amelyet nem véső faragott számomra.

A kőtáblák lehetnek szelídek is.

1990. január 12. Visz a vonat Kolozsvár és Marosvásárhely között. Szótlanul ülök a helyemen. Valea Florilornál, ami magyarul Virágos Völgyet jelent, eszembe jut egy emlék 1973 decemberéből. Itt, a vonaton több magunkat úgy megverték, hogy személy szerint rám alig ismert az anyám. Tették ezt azért, mert magyarul beszélünk egyetemista kollégáinkkal. Most semmiféle gyűlöletet nem érzek a szívemben. Nem a megalázott és elkergetett ember félelme miatt. A forradalom tette ezt velem (is). Tisztító tüze minden ilyen ócska

KATZ ANDRÁS RAJZAI

kacatot kisépért belőlem. Ennél sokkal jobban zavar a velem szemben ülő rossz ábrázatú férfi. Olyan szekusféle. Állandóan fürkészi az arcomat. Virágos Völgynél szinte rendezői utasításra megszólal, és majdnem felelősségre vonó módon megkérdezi tőlem románul, hogy hol tartózkodtam a forradalom idején. (Arra gondoltam, talán részese a fent említett 1973-as eseménynek, mert azok közül, akik bennünket vertek, sem addig, sem azóta senkit nem láttam.)

– Külföldön. Külföldön élek – mondom, és vissza-kérdezek: – És ön?

– Gyulafehérváron. Oda valósi vagyok.

Nem tudtam mire vélni ezt a beszélgetést, de ha már elkezdte, nolens-volens folytattam. A gyanakvás magvait, amelyeket a göndörített hajú diktátor ültetett belém (belénk), a három esztendő nem tudta kiszárítani. Így hát rákérdeztem:

– Gyulafehérvári?

– Igen – mondja.

– Ismerte Handesmann urat?

Most mosolyra derült az egyébként ellenszenves arca.

– Hogyne – mondja. – Mindenki ismerte. Talán ön is?

– Én is – vallom be megkönnyebbülten, mint aki biztos abban, hogy azonosította a vele beszélőt.

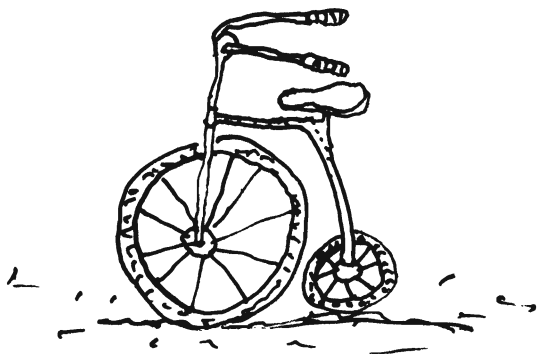
Innen már nem sokat beszélve bár, de megkönnyebbült lélekkel utaztam tovább. Székelykocsárdon elváltak útjaink, de én még sokáig Handesmann úron gondolkodtam.

Életemben 1 (azaz egy) napot töltöttem vele, és mégsem tudom elfelejteni soha.

Mint ifjú festőnövendék, a Maros partján járkáltam Gyulafehérváron, „témát” keresve a kötelező tájképfestő táborban.

Ekkor velem szembe jött valami furcsa, hihetetlen jelenség.

Azt hittem, hallucinálok az erős nyári hőség miatt, holott szó sem volt erről. Egy majdnem két méter magasságú, vállig érő fekete hajú hatvan-hetvenes éves idős ember lassan karikázott velem szembe egy ilyen biciklin:

Hatalmas fekete cowboykalapot viselt farmer öltönyt, fehér inggel, csokornyakkendővel és lovaglócsizmával.

Oldalára kötve festőállvány, paletta és a hátán egy múlt századi vadászpuska.

Megállt előttem, leszállt a bicikliről, kalapját leemelve mélyen meghajolt, és ezt mondta: – Szervusz, kolléga. Handesmann a nevem.

Aznap egész nap együtt festettünk. Elmondta, hogy a puska azért van nála, mert ha netán egy fácán berepül a „tájba”, ő azt szépen lepuffantja.

– Tudod, sok a gyerek otthon.

Este elváltunk, és én soha többet nem láttam, mivel másnap elutaztam, de később megtudtam róla, hogy egyetlen gyermeke sem volt, valami auschwitzi dolog miatt, viszont tizenegy árvaházi gyermeket nevelt fel és tanítottatott, akik mind egyetememet végeztek.

Festő volt, de állatokat tartott, újságíróskodott, vadászott. Bútorokat készített, és rengeteg más dologgal foglalkozott, hogy fölnevelhesse gyermekeit. Csodálatos ember volt. Ezt még vonatbeli mogorva arcú útitársam is elismerte. Még sokáig tudtam róla egy barátomon keresztül. Mindenki jó humorú, békés embernek ismerte és szerette őt.

Amikor februárban a tévé képernyőjén a halállal fenyegető indulatos tömeget láttam, az ő arca jutott eszembe. Talán emléke egy kis enyhítő lehetne az ilyen szélsőséges helyzetben. Egy nem vas faragta kőtábla az életért, aki örökségül kapta a gyulafehérvári földet, amelybe temettetett.

Barátom azt mondta: ő volt az utolsó gyulafehérvári zsidó.

Az évek peregtek tovább. Festő lettem, amolyan föld nélküli, földtől elrugaszkodott. Többedmagunkkal Marosvásárhelyen létrehoztunk egy avantgárd képzőművészeti csoportot (a megnevezés Ágoston Vilmos írótól származik), a neve MAMŰ.

A csoportot később fölsozlatták. Rövid életű volt. Jelenleg nyolc országban élünk.

1989-ben sikerült egy nosztalgikiállítás rendezni Szentendrén. Azóta ismét magunkra találtunk. Meghívtak Washingtonba egy kiállításra. Ez nem volt olyan egyszerű. A Világbank támogatását kértük, amire szinte szó szerint az Ágoston Vilmos szentendrei kiállítás-megnyitó szavait ismételték el, miszerint számukra Erdély nem létezik, romániai magyarság és Marosvásárhely nincs stb.

Később, miután úgy tűnt, hogy mégis meglesz a kiállítás, azt a hírt kaptuk, hogy megint csak bonyodalmak vannak körülötte, mert megjelent egy újságban a megnyitó időpontja és egy rövid tájékoztató róla, mire a román emigránsok azonnal tüntettek ellene.

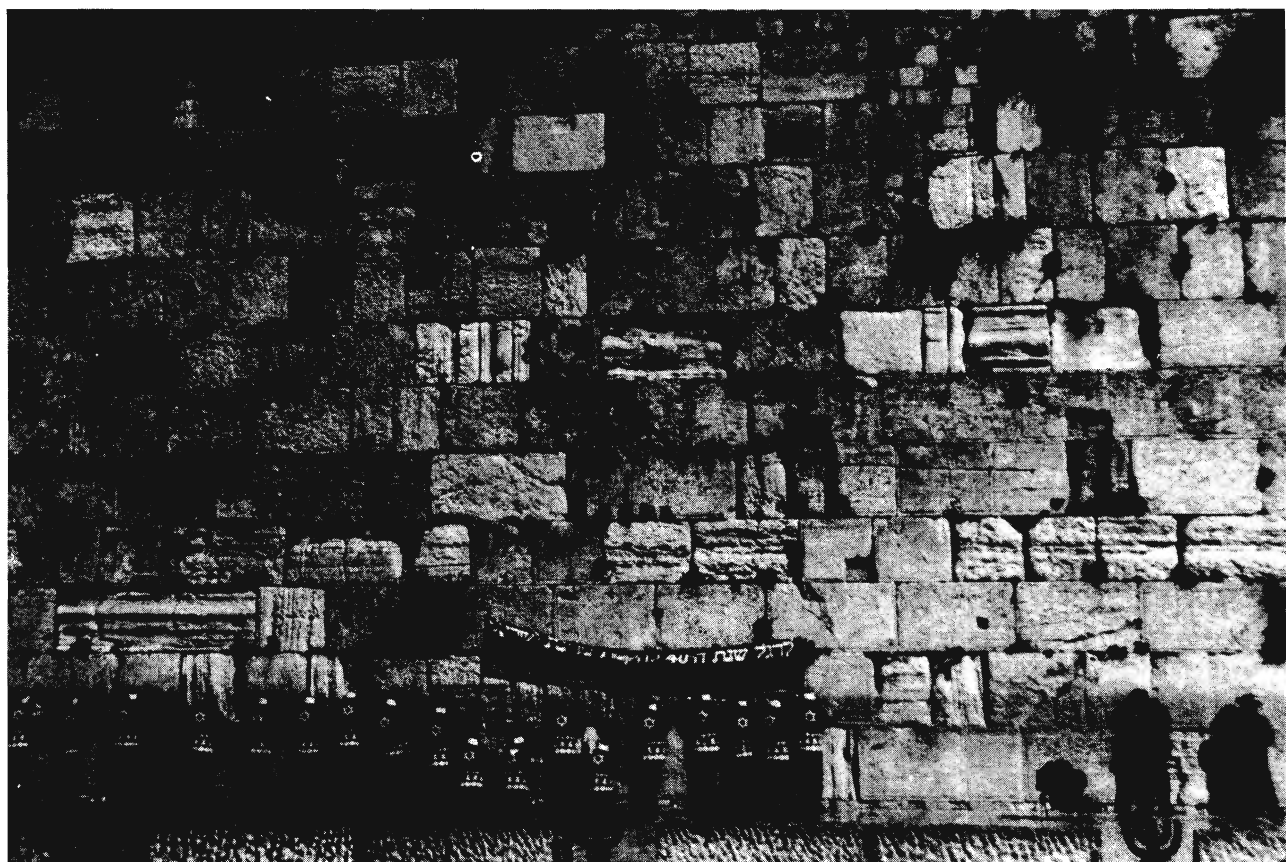
Tíz „absztrakt” művész kiállítása ellen.

Hát így állunk.

Jónásként, mint tíz kicsi festő-bozgar a nagy otthontalanság cethaljának sötétjében.

Önkéntelenül létrehozunk egy művészetet, amelyet BOZGOR-ART-nak fognak nevezni.

Marosvásárhely úgy is csak fikció, a Kossuth utca nem létezik stb.

FAKÓ MÁRIA KÉPRIORTJA

De a kiállításunk valós. Talán néma kiáltás az ostobaság ellen, amelynek durva ténye csak Sütő András szelíd arcán tudott szégyenteljesen büszke nyomot hagyni.

Elkeseredésem közepette Katz András izraeli festőművész barátom hosszú levelet írt nekem: szinte vigasztalót.

A „mi” Marosvásárhelyünket félti.

Elgondolkoztam, mit is jelenthetett Romániában az utóbbi két-három évtizedben egyszerre magyarnak is, zsidónak is lenni.

Az önkéntelen kényszerkivándorlás előtti állapotban mindenesetre egyet biztos: még nagyobb tanácstalanságot. Míg én csak Magyarországra vagy a világba akar-

tam emigrálni, illetve haza jönni, ők Izrael és Magyarország között tanácstalanul álltak.

Így aztán sokuk úgy él ott, hogy itt él, és közösen, bár nem is tudunk róla, mindannyiunkat az „otthon” aggaszt.

A SEMMI amihez ragaszkodunk.

Katz András fényképét nézem. Maga festette pólóban áll, amelyen egy döglött madár látható, a következő felírással:

A döglött madár nem hagyja el a fészket.

Néma tiltakozás ez.

Mi ellen? Miért?

Valamiért, amit nem veszítettünk el, és még sincs meg nekünk.

Földje helyett örökségül szellemét bírjuk.

Talán ez lesz az új fórum (Novum Forum – Marosvásárhely középkori neve).

Ki tudja merre?

Merre porlunk még?

A függönyt felhúzzák. Még egy felvonásnak vége.

Vagy kezdete?

Az emigráns pedig gyámoltalanul pislog a vak világba.

Kérem ne tapsoljanak.

Itt (ott) vér került a folyóba.

Maros vize folyik csendesen . . .”

Borgó

JAPÁN ZSIDÓK
A SIRATÓFAL
ELŐTT

